

Élre kerül a *magyar szókincs története*, a rá vonatkozó etimológiai kutatások. SZATHMÁRI ISTVÁN így minősíti: „Talán nem túlzok, ha azt mondom, az egyes szavak, továbbá szócsoportok és -rétegek, valamint az egész magyar szókészlet eredetének, alakulásának, sajátosságainak a vizsgálata szerzőnk [Bárczi Géza] egyik legkedvesebb és legtöbb eredményt hozó munkaterülete volt.” (68.)

Ehhez kapcsolódnak a *névtan*, az *onomastica* körében végzett kutatásai is. Nagy körültekintéssel végzett vizsgálatokat a *magyar hangtörténet körében*, ebből is kiemelkedik „A Tihanyi Apátság Alapítólevele mint nyelvi emlék” című munkája. *Történeti alak- és mondattana; a nyelvi rétegeket érintő munkássága; a magyar nyelvjárások szinkrón vizsgálata; a történeti nyelvjáráskutatása* a pontos filológiai adatok megjelenésével kap helyet a monográfiában. A mai nyelvállapothoz, a szinkrón nyelvvizsgálatokhoz is volt köze; *irodalmi nyelvünk kialakulásával* és mai sajátosságaival csakúgy foglalkozott, mint az *argóval*. A mai nyelv vizsgálatát és a stilisztikát is érintette munkássága. Az *alkalmazott nyelvtudomány (nyelvművelés)* és az *általános nyelvészet* témaköreivel is foglalkozott.

SZATHMÁRI ISTVÁN teljes Bárczi-kép megrajzolására törekedett, így nem hagyhatta figyelmen kívül a tudományos közéletben játszott igen jelentős szerepét sem (Magyar Nyelvtudományi Társaság; Magyarok Világszövetsége stb.).

A „Bárczi Géza mint ember” című fejezet hihetetlen munkabírású, etikus, társaságot és baráti beszélgetéseket kedvelő magánembert mutat be, aki csillaghegyi kertés házában éli le az élete nagy részét francia-svájci származású feleségével, Simond Renéevel.

A Kruzsok, a nyelvészek baráti társasága s az ott folyó beszélgetések minden heti programja volt. Olyan tudós kutató volt, akinek távozása nagy űrt hagyott maga után 1975-ben.

SZATHMÁRI ISTVÁN könyve méltóképpen mutatja be az utókor számára Bárczi Gézát. A könyv stílusa világos és szabatos, mentes minden közhelytől, túlzástól. Egyszerű és tárgyilagos, ugyanakkor átsüt a sorokon a tisztelet és szeretet, a megbecsülés, amit volt mestere iránt érez. Filológiai pontosságot és egyszerű, közérthető stílust is tanulhatnak tőle, akik kezükbe veszik ezt a kis imakönyv küllemű könyvecskét. Odafigyelésre késztető, tanulságos olvasmány.

R. Molnár Emma

Benkes Zsuzsa – Nagy L. János – Petőfi S. János: Szövegtani kaleidoszkóp 1. Antológia

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1996. 196 p.

Antológia? Igen! Kaleidoszkóp? Igen! De nem a hagyományos értelemben. Különleges antológia, mert „bár többségében hagyományosan is irodalmi értékűnek tekinthető XX. századi vers- és rövidpróza szövegeket tartalmaz, nem tart igényt arra, hogy minden olvasója minden benne található szöveget irodalmi értékűnek fogadja el”.

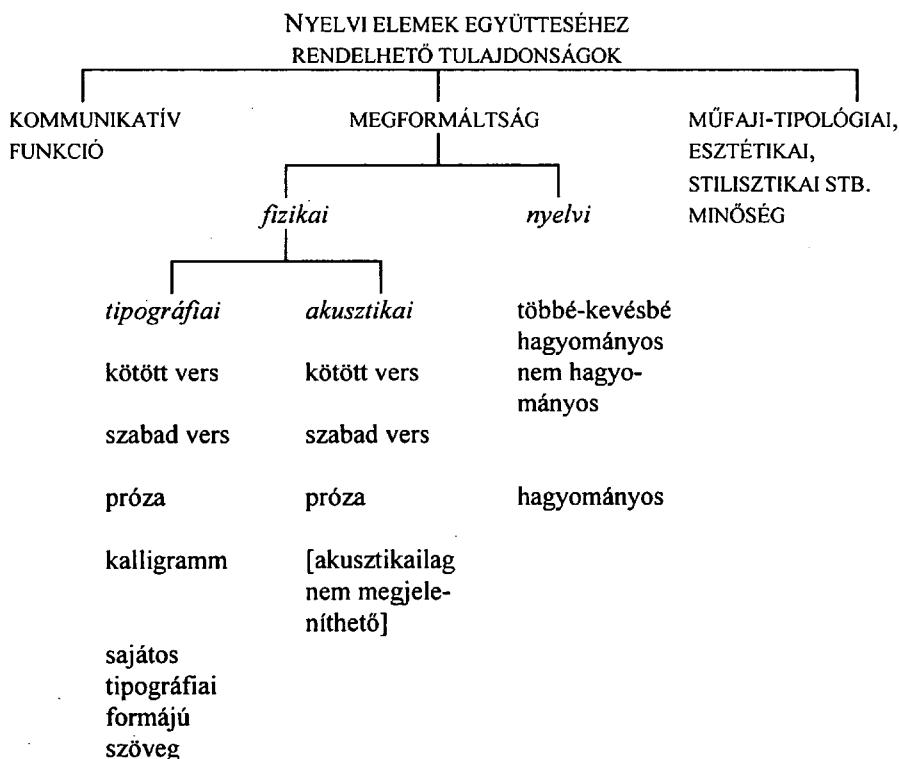
A szerzők által bevallott elsődleges cél, hogy a szövegmegformáltság világába nyújtson bevezetést, eligazítást. Ezért különleges antológia.

És kaleidoszkóp is. „Ez a könyv egy olyan sajátos (bűvös) kaleidoszkóp, amelyben színes papírgolyócskák helyett szövegek találhatók. Bűvössége abban rejlik, hogy az ábrákat nem véletlenszerűen hozza létre, hanem egy szövegtani kívánságnak megfelelően”. Különleges kaleidoszkóp, amely bővíthető az olvasó által; egy-egy szöveg más szövegtani kívánságnak megfelelően is megvizsgálható, megvizsgálandó, mint ahogy a kötetben szerepel. Mindenképpen a könyvet forgató diák és tanár alkotó közreműködését igényli.

Az Antológia alcíme: A magyar nyelv és irodalom tanulásához a 14-18 éves korosztály számára.

A kötet célja, hogy önálló munkára készítse a tanulókat, fokozza érdeklődésüket és kreativitásukat a magyar nyelv és irodalom alaposabb megismerésére. Segítséget kíván nyújtani a kortárs magyar irodalom egy részének felfedezéséhez. (Közel 200 vers és prózaszöveget tartalmaz).

A legáltalánosabb értelemben vett szövegformáltság világába nyújt betekintést. A Bevezető olvasmány azt a szövegtant vázolja, amelyet az Antológia összeállításához elméleti háttérként választott. Ennek két fő elemével, a szövegfogalommal és a szövegösszetevőkkel ismerkedhetünk meg részletesen. A szövegek sokféle megközelítését bemutató részt követően jól áttekinthető táblázat segíti az olvasó eligazodását.

Mintát is ad a kategorizáláshoz, néhány szövege bemutatja, hogy a táblázatban szereplő szempontokkal mit állapíthatunk meg egy-egy szövegről.

Mit tekinthetünk szövegnek? „Nem egy írott, nyomtatott vagy hangzó fizikai-nyelvi tárgyat, hanem egy fizikai-nyelvi tárgy és egy hozzáadott értelmezés (szöveggé váló minősítés) egymástól elválaszthatatlan együttesét”.

A felvázolt szövegfogalom, szövegtan fő szövegalkotó tényezőit ismerteti a Bevezető olvasmány, jól érthető, világos megfogalmazásban. A szövegalkotó tényezőket négyzetbe zárt képek szimbolizálják, mellettük a megnevezés és meghatározás. Ezeknek bemutatása, megértése igen fontos, hisz az Antológia felépítését is ezek a szövegalkotó tényezők határozzák meg:

- I. A szöveg fizikai hordozója és annak mentális képe;
- II. A szöveg fizikai hordozójához rendelhető formai felépítés;
- III. A szöveg fizikai hordozójához rendelhető nyelvi jelentéstani felépítés;
- IV. Egy valóságos vagy képzelt világdarab mentális képe és maga ez a világdarab;
- V. Más szövegeket idéző szövegek.

Nemcsak a szövegösszetevők meghatározását adják a szerzők, hanem – elősegítve a kötetben való eligazodást, a szövegösszetevők megértését – példaként két szöveggel szemléltetik is azokat (Weöres Sándor: *Hold*, Nemes Nagy Ágnes: *Amikor*).

Az Antológia szerzői a szövegeknél fontosabbnak tartják a rendezőelvet, egy szöveg szemlélet kialakításának elősegítését.

Ha például az első fejezetet vizsgáljuk, ahol a szöveg fizikai hordozója a rendezőelv, ezt a szövegösszetevőt mutatják be, találunk hagyományos és a hagyományostól eltérő tipográfiai szövegeket, kalligrammákat, képverseket.

Nézzünk két szöveget! Takács Gyula: *Kimondani* és Esterházy Péter: *A kelet-européer pontossága* című szövegét.

A szokatlan tipográfiai formában szedett szövegek között található. A szövegek utáni rövid megjegyzések leírják a szokatlanosság lényegét, de utalnak arra is, hogy más szövegösszetevők kapcsán még választ kell találnia az olvasónak arra, mi célt szolgálnak ezek az eszközök. És ekkor az olvasó elkezd lapozgatni. Megkeresi ugyanazt a szöveget más összetevőknél, összeveti az ott található más szövegekkel, önállóan alakítja a „kaleidoszkópot”, keres hasonló szövegeket a kötetben kívül.

Az Antológia minden szövegét felhasználhatják diákok, tanárok tanítási órán és azon kívül is. És természetesen nemcsak irodalom-, de anyanyelvórán is.

A kötet legérdekesebb, legizgalmasabb fejezetének a „Más szövegeket idéző szövegek” címűt találtam. Balassitól, népdalokból idéző szövegektől Petőcz Andrást idéző szövegig ível a fejezet. Érdekes munkát ígér tanárnak, diáknak egyaránt a szövegeket értelmezni, összevetni az idézett és az idéző szöveget, mit mond annak, aki nem ismeri az idézetet, és annak, aki igen. Több szöveget vizsgálhatunk egymás mellett, megfigyelhetjük, hogy hatnak egymásra.

Telitalát Somlyó György: *Olykor az Ábrándot is kérdőre kellene vonni* (Vörösmartynak bocsánatkérésrel) című szövege. Mivé válik a romantikus vers? Pedig „csak” egy kis átalakítást végzett rajta a költő – a vers szövegmondatait kérdőmondatokká alakította. És akkor már természetesen lehet vállalkozni önállóan is más szövegek átalakítására. Ez azonban már a Szövegtani kaleidoszkóp II. kötetének témája. Sorolhatnám még a kötet

szövegeit, melyik mikor, hogy, mely témakörnél használható, hisz nem véletlen, hogy a kötetet a Művelődési és Köznevelési Minisztérium az oktatáshoz szükséges segédkönyvvé nyilvánította. Ha tanítványaink ennyi szövegtani ismerettel és ennyi kortárs szerző szövegével gazdagodnának, elégedettek lehetnének.

Az Antológia remélhetőleg inspirálóan hat a diákokra, tanárookra egyaránt.

A „Még egyszer az olvasóhoz” zárófejezet ötleteket ad, hogy bővíthető az antológia önállóan, hogyan rendezhetők szöveggel más-más szövegösszetevő figyelembevételével. Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet* című szövegével ezt be is mutatja az olvasóknak.

Az elsősorban diákoknak szánt Antológia tipográfiájáról is szólnunk kell. Egyértelműen az olvasást, értést, szövegek keresését elősegítő tipográfia ez.

A Tárgymutató és a Bibliográfia újabb szövegek olvasására szabhatja a diákokat.

Azok a tanárok, akik ebbe – a kötetben vázolt – szövegmegekészítésbe „belekóstoltak” már, biztosan tanítványaik kezébe adják ezt a kötetet. Akik pedig még idegenkednek ettől, azoknak a kötetten kívül remélhetőleg nagy segítséget nyújthat az ígért kézikönyv.

Palotásné Nagy Éva

Petőfi S. János: Az explicitéség biztosításának feltételei és lehetőségei természetes nyelvi szövegek interpretációjában. A szemiotikai textológiai értelmező interpretáció néhány aspektusa
A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének kiadványa, *Linguistica – Series C – Relationes*, 8. Budapest, 1996. 60 p.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete folyamatosan publikálja munkatársainak legfrissebb tudományos eredményeit. A nyelvtudomány neves művelőinek a Nyelvtudományi Intézetben meghívott előadóként tartott előadásai anyagát a *Linguistica – Series C – Relationes* című sorozatban teszi közzé. Ebben a sorozatban jelent meg PETŐFI S. JÁNOS 1994-ben tartott, *Az explicitéség biztosításának feltételei és lehetőségei természetes nyelvi szövegek interpretációjában. A szemiotikai textológiai értelmező interpretáció néhány aspektusa* című előadásának utólag elkészített, bővített változata.

A szerző ebben a tanulmányában egyrészt az általa kidolgozott szövegtani diszciplína – a szemiotikai textológia – jellegével, másrészt a szóban forgó diszciplínában értelmezett szöveg- és interpretációfogalom definitív jegyeivel, továbbá az interpretáció explicitálására alkalmazható/alkalmazandó reprezentációs nyelvek kidolgozásának szempontjaival és a szövegtani kutatás aktuális feladataival foglalkozik.

Tanulmánya első része (A szemiotikai textológiáról, az általam elméleti keretként használt szövegtani diszciplínáról, 8-9) a szemiotikai textológia alaptulajdonságait veszi számba. Ez az (inter)diszciplína a különféle kommunikációs helyzetekben ‘működő’ multimédiális, de dominánsan verbális kommunikátumok interpretálására szolgál. Ennek megfelelően a lehetséges kommunikációs helyzetek, jelrendszerek, uni- és multimédiális